

Monika Frankowska-Makała

„Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. Wystawa stała

22 września 2021 roku w Muzeum Narodowym w Szczecinie przy Wałach Chrobrego 3 została otwarta nowa wystawa stała „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. Ekspozycja powstała w ramach projektu „Wspólne dziedzictwo, wspólna przyszłość. Centralne muzea pomorskie wspólnie prezentują dzieje i kulturę Pomorza”, realizowanego od 2018 roku przez Muzeum Narodowe w Szczecinie i Pommersches Landesmuseum w Greifswaldzie dzięki dofinansowaniu ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w ramach Programu Współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska oraz ze środków województwa zachodniopomorskiego. Projekt objęty został patronatem marszałka województwa zachodniopomorskiego Olgierda Geblewicza i premiera kraju związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie pani Manueli Schwesig. Kuratorką wystawy jest Monika Frankowska-Makała, a autorem aranżacji Waldemar Wojciechowski. Zabytki prezentowane na wystawie pochodzą ze zbiorów Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Na charakter sztuki nowożytnej na Pomorzu w zasadniczy sposób wpłynęła reformacja. Jej oficjalne wprowadzenie w Księstwie Pomorskim w 1534 roku, poprzedzone kilkunastoma latami intensywnej działalności reformatorów, wywarło wpływ na wyposażanie miejscowych kościołów. Pojawiły się dzieła wyrażające nowe treści teologiczne, w których posługiwano się charakterystycznymi dla sztuki protestanckiej sposobami obrazowania, jak również nowe typy naczyń liturgicznych. Jednocześnie na Pomorzu zachowano stosunkowo dużo z wcześniejszej tradycji liturgicznej, a w sztuce kościelnej świadomie kontynuowano wątki średniowieczne.

Po wprowadzeniu reformacji Pomorze znalazło się w kręgu wpływów artystycznych krajów protestanckich, z którymi łączyły je także związki polityczne i dynastyczne – głównie Saksonii, Brandenburgii i Meklemburgii. Na dwory książęce w Szczecinie i Wołogoszczy przybywali ponadto artyści z innych stron, m.in. z Niderlandów i Włoch, przynosząc nowe prądy artystyczne.

Realizowali oni zlecenia nie tylko książąt, ale także arystokracji czy miejskiego patrycjatu, czego przykładami są m.in. tryptyk z kościoła w Gryfinie, namalowany przez Davida Redtela, nadwornego malarza księcia Jana Fryderyka, czy płaskorzeźba ze sceną *Nawrócenia Szawła* z kamienicy Loitzów w Szczecinie, przypisywana Hansowi Schenckowi zwanemu Scheußlich, pracującemu dla książąt Barnima IX (XI) i Filipa I.

Wystawa ukazuje nie tylko dzieje Pomorza, lecz odzwierciedla też tendencje i procesy w kulturze artystycznej północnej Europy w czasach renesansu i wczesnego baroku. Dla sztuki XVI i XVII wieku duże znaczenie miało rozpowszechnianie dzieł artystów z wiodących ośrodków sztuki europejskiej za pomocą wzorów graficznych. Również pomorscy malarze chętnie czerpali inspiracje z kompozycji mistrzów niderlandzkich (np. Jana Sadelera) oraz flamandzkich (np. Petera Paula Rubensa) czy artystów włoskiego manieryzmu i baroku (Jacopa Tintoretta, Federica Barociego).

Układ i narracja wystawy odpowiadają trzem najważniejszym aspektom życia artystycznego na Pomorzu w okresie wczesnonowożytnym, tj. od początków XVI do schyłku XVII wieku. W pierwszej sali, poświęconej sztuce protestanckiej na Pomorzu, zostały ukazane dzieła należące do dawnego wyposażenia kościołów luterzańskich: ołtarz, kamienna chrzcielnica, liczne epitafia i naczynia liturgiczne, a także haftowane antependium ołtarzowe. W drugiej sali, zatytułowanej „W kręgu dworu”, prezentowane są dzieła fundowane przez arystokrację, szlachtę i patrycjuszy, a więc ludzi, którzy pozostawali w bezpośrednim związku z dynastią. Znajdują się tu portrety, elementy wyposażenia rezydencji oraz zażytki sztuki sepulkralnej. W trzeciej sali, poświęconej europejskim powiązaniom sztuki pomorskiej, prace artystów pomorskich oparte na wzorcach graficznych zestawione zostały z kolekcją siedemnastowiecznych obrazów ze zbiorów MNS powstałych na terenie Włoch, Holandii i Flandrii (m.in. *Św. Jan Ewangelista* Bernarda Cavallina czy *Wielki kiermasz* z warsztatu Davida Vinckboonsa).

Opowiadając o sztuce pomorskiej XVI i XVII wieku, wystawa – jak sama jej nazwa sugeruje – odsłania także świat symboli, alegorii oraz treści ideowych ukrytych w dziełach sztuki nowożytnej. W okresie tym, podobnie jak w średniowieczu, chętnie posługiwano się motywami obrazowymi do przedstawiania abstrakcyjnych pojęć i cech związanych ze wszechświatem i człowiekiem. W XVI wieku rozwinęła się również emblematyka, polegająca na budowaniu alegorycznych kompozycji literacko-obrazowych. Zarówno w kościele luterzańskim, jak i w katolickim sztuka była ważnym nośnikiem treści religijnych. Dzieła sztuki pełniły przede wszystkim funkcję katechetyczną, jako wierne ilustracje Biblii, ale wykorzystywano je też do przybliżania wiernym, w symbolicznej formie, skomplikowanych treści teologicznych. Często stosowano również programy typologiczne, zestawiające ze sobą sceny ze Starego i Nowego Testamentu.

W okresie nowożytnym do najważniejszych zadań sztuki zaliczano moralizatorstwo, czyli kształtowanie właściwych postaw poprzez piętnowanie zła oraz wskazywanie przykładów do naśladowania. Wzorce moralne czerpano przede wszystkim z Biblii, a także z literatury i dziejów antycznych. W malarstwie niderlandzkim treści moralizatorskie ukryte były również w scenach rodzajowych, martwych naturach i pejzażach. Stosowane w sztuce tego okresu symbole, alegorie i emblematy – czytelne dla ówczesnych odbiorców – dziś mogą być niezrozumiałe i wymagać objaśnienia. Celem wystawy jest przybliżenie rozmaitych aspektów sztuki Pomorza i zachęcenie do odkrywania jej znaczeń.

Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołębiewska, N. Laskowska

Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołębiowska, N. Laskowska

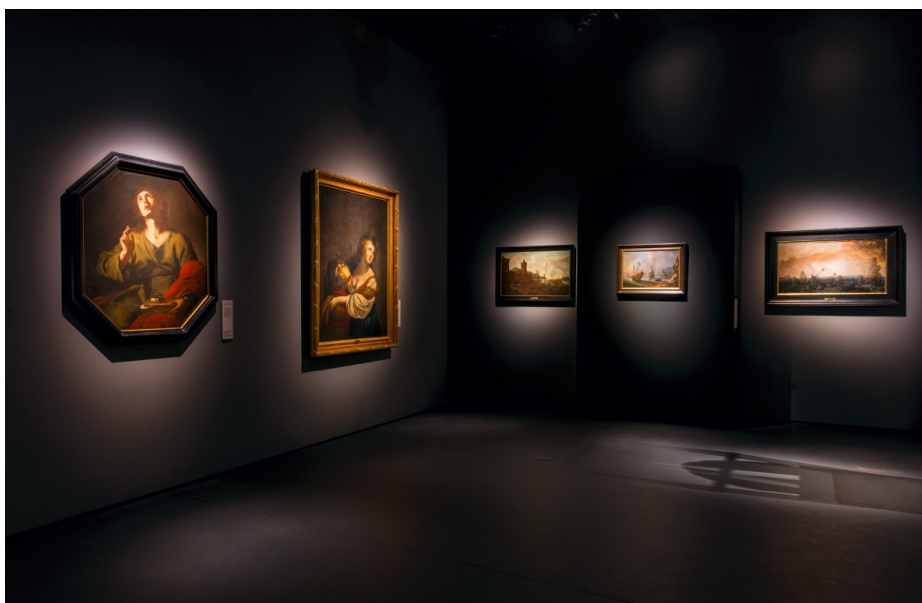
Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołębiowska, N. Laskowska

Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołębiowska, N. Laskowska

Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołębiowska, N. Laskowska

Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołębiowska, N. Laskowska

Wystawa „Ukryte znaczenia. Sztuka na Pomorzu w XVI i XVII wieku”. K. Gołbiowska, N. Laskowska